

BEYLİKLER DÖNEMİNİN ANADOLU'NUN TÜRKLEŞMESİNE KATKILARI

Kader ALTIN*

Elif KÖMÜRCÜ**

Özet

Sosyal ve siyasi açıdan bakıldığında Anadolu coğrafyasında tarihin her döneminde hareketlilik olmuştur. Selçuklular 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu fethederek burada Türkiye Selçuklu Devleti'ni (1075-1308) kurdular. 1243 yılındaki Köseadağ Bozgunu ise Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğol hâkimiyetine girmesine neden oldu. Bu tarihten sonra Moğolların Anadolu'yu sık sık istila etmesi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin 1308 yılında yıkılması ve 1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümü, Anadolu'daki Türkmen beylerinin daha rahat hareket etmelerini sağlamıştır.

Moğol istilası nedeniyle XIII. yüzyılın ilk yarısında uçlara yerleşen Türkmenler, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılması sonrasında Karamanoğulları, Germiyoğulları, Hamidoğulları, Saruhanogulları, Karesioğulları, İnançoğulları, Eşrefoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları, Pervaneogulları, Ramazanoğulları, Taceddinoğulları, Sahibataoğulları, Dulkadiroğulları, Çobanoğulları, Aydınoğulları adında beylikler kurmuşlardır.

Bu makalede beyliklerin Anadolu'nun Moğol istilası sonrası bozulan siyasi ve sosyal yapısına nasıl yeniden kurumsal bir kimlik kazandırmış oldukları ve ayrıca Anadolu'nun Türkleşme sürecine olan katkıları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Beylik, İslamlaşma, Moğol, Türkmen.

THE CONTRIBUTIONS OF THE PRINCIPALITIES PERIOD TO THE TURKISHIZATION OF ANATOLIA

Abstract

In terms of social and political perspectives, there had always been mobility during any period of history in Anatolia. After the Battle of Manzikert (1071), the Seljuks conquered Anatolia and founded the Anatolian Seljuk State (1075 to 1308). Köseadağ defeat in 1243 caused the Anatolian Seljuk State to succumb to the Mongol domination. Later on, the overthrow of the Anatolian Seljuk State in 1308 because of the frequent invasions of Anatolia and raids by the Mongols and the death of Ilhanli ruler Ebu Said Bahadır Khan in 1335 led the Turkmen principalities in Anatolia to move more freely.

Due to the Mongol invasion, the Turkmens, who settled on the fringes in the first half of the thirteenth century, established principalities called Germiyanogulları, Hamidoğulları, Saruhanogulları, Karesioğulları, İnançoğulları, Eşrefoğulları, Menteşeoğulları, Candaroğulları, Pervaneogulları, Ramazanoğulları, Taceddinoğulları, Sahibataoğulları, Dulkadiroğulları, Çobanoğulları, Aydınoğulları after the collapse of the Anatolian Seljuk state.

* Dr. Öğr. Üyesi Kader ALTIN, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, kpolat@erzincan.edu.tr, ORCID 0000-0002-4874-0652

** Doktorant, Elif KÖMÜRCÜ, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, elifkmrcu@gmail.com, ORCID 0000-0003-0674-1769

In this article, how the principalities reintroduced an institutional identity to the deteriorated political and social structure of Anatolia after the Mongolian invasion. Additionally, their contributions to the Turkishization process of Anatolia are comprehensively discussed.

Keywords: Anatolia, Islamization, Mongols, Principality, Turkmen.

Giriş

Türklerin karakteristik özelliklerinden birisi konar-göçer hayat sürdürmeleridir. Türk-İslam devletlerinde fetih anlayışı olarak konar-göçer Türk boylarını sınır bölgelerine yerleştirerek o bölgelerin içten fethedilmesi amaçlanmıştır. Uç bölgelere yerleştirilen konar-göçer Türkmenler gerektiğinde devlete asker yetiştirmiş, hayvancılıkla uğraşmış, sınır boylarının güvenliği ile sorumlu olmuşlardır. Anadolu Selçuklu Devleti, bu kuvvetler sayesinde hem sınır boylarında güvenliğini sağlamış hem de bunların yapmış olduğu akınlarla düşmanına göz dağı vermiştir (Çelik, 2014: 275). Türk İslam devletlerinde olduğu gibi Anadolu’da kurulan Türk beyliklerinde de araziler, tımar ve ikta olarak devlet adamlarına, askerler ve memurlara hizmetlerinin karşılığı olarak tahsis edilmiştir.

Anadolu Selçuklu Devleti’nin yıkılmasıyla XIV. yy’da Anadolu’da “Beylikler Dönemi” başlamıştır. Beylikler bu dönem içerisinde buldukları bölgelerin edebi, dini, kültürel, sosyal ve siyasi alanlarda gelişimine katkı sağlayacak müesseseler vücuda getirmişlerdir. Anadolu Selçuklu Devleti’nin 1308 yılında yıkılmasıyla birlikte başlayan Anadolu Beylikleri Dönemi doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devridir. Beylikler Dönemi Türkçesinin temel özelliklerinden biri Farsça ve Arapçaya karşı Türkçeyi daha etkin kılma mücadelesi olmuştur. Bu mücadele de Oğuz ve Türkmen beylerinin rolleri ile gerçekleştirilebilmiştir. Türkçenin Anadolu’da yazı dili olarak gelişmesi ve ilk Türkçe eserlerin yazılması ise XIII. yy’dan sonra başlamıştır. Beylikler Dönemi, Anadolu’da kültür ve Türkçenin gelişim göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu dönemde ilk kez vakfiyeler Türkçe olarak yazılmıştır. Anadolu Selçuklularının dağılmasıyla ortaya çıkan beylikler vasıtasıyla Anadolu’nun Türkleştirme siyaseti hız kesmeden devam etmiştir ve yerli kültür merkezlerinin artması sağlanmıştır (Döğüş, 2017: 78).

Moğol istilasıyla uçlara yerleşen Türkmenler Kütahya ve çevresinde Germiyan, Eğridir ve çevresinde Hamid, Manisa ve çevresinde Saruhan, Balıkesir ve çevresinde Karesi, Beyşehir ve çevresinde Eşrefoğulları, Muğla ve çevresinde Menteşe, Birgi ve Selçuk çevresinde Aydınoğulları beyliklerini kurarak mimari birikimlerini Anadolu’ya taşımışlardır (Turan, 2009: 187).

Beyliklerin Anadolu’daki İzleri

Anadolu Selçuklularının dağılmasından sonra bu devletin egemen olduğu topraklar üzerinde, çeşitli adlar altında pek çok beylik kurulmuştur. Bu beylikler

arasında Karamanoğulları, sadece Selçukluların toprakları üzerinde değil aynı zamanda Ermeni Prenslığının toprakları üzerinde de kurulmuş tek beylik olma özelliğine sahiptir.

Anadolu Selçuklu toprakları dışında kurulmasına karşın Karamanoğulları, hâkimiyetlerini uzun süre devam ettirebilmiş güçlü beyliklerden biridir (Yavuz, 2010: 15).

Yazıcıoğlu Ali'ye göre Karamanoğulları Oğuzların Afşar boyuna mensup bir aileden gelmektedir (Fehmi, 2001:454; Tekindağ, 2001: 316-330). Karamanoğulları XIII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Moğol istilasından kaçarak Anadolu'ya gelmiştir ve Selçuklu Sultanı I. Alaeddin Keykubat zamanında 1228'de Ermenek bölgesine yerleştirilmişlerdir (Varlık, 1970: 23).

Karamanoğulları'nın asker sayısı kurulduğu yıllarda on binleri bulurken, daha sonra Ermenek, Mut, Gülnar'ın ele geçirilmesiyle kendilerine katılan konar-göçer Türkler sayesinde elli binlere ulaşmıştır. Bir süre sonra Karamanoğulları beyliği, bütün Türkmenler için cazibe merkezi haline gelmiştir. Karamanoğullarının, özellikle Selçukluların etkisi altında kaldıkları İran kültürüne karşı mücadele etmeleri, Türkmenlerin desteğini almalarını sağlamıştır. Türkmenleri de yanlarına alan Karamanoğulları, onların isteklerini göz önünde bulundurarak Anadolu'da bir nevi Türkçülük hareketi başlatmışlardır (Yavuz, 2010: 16). Bu hareketin örneklerini bilimde, dilde, edebiyatta, mimaride ve sanatın her alanında görmek mümkündür.

Türkiye Selçuklularında "Devlet hayatında, bilimde, dinde, hukukta, edebiyatta, tarih yazıcılığında ve resmî yazışmalarda Farsça ve Arapça hâkimiyeti vardı. Bu kültür politikası, Türkiye Selçuklularının Moğol hâkimiyeti altına girerek, Anadolu Türk beyliklerinin ortaya çıkmasına kadar sürmüştür" (Arıkan&Yavuzcan, 2017: 29). Bununla birlikte bir taraftan Kuran dili olduğu için medrese aracılığıyla durumunu muhafaza eden ve yayılan Arapça, diğer taraftan edebiyat dili olarak Farsça ve Türk dili arasında bu kıtada meydana gelen mücadeleyi Türkçe kazanmıştır (Turan& Kırpık, 2012: 489). Bu durumun siyasi alandaki ilk işareti Giyasal-Din Siyavuş'u (Cimri) Selçuklu hanedanı yerine Konya tahtına oturan Karamanoğlu Mehmed Bey'in "*bugünden sonra divanda, dergâhta, bargâhta, mecliste ve meydanda Türkçeden başka dil konuşulmayacaktır.*" şeklindeki fermanında görülmektedir. Buna göre bu dönemde Türk dili ve edebiyatının Anadolu'da kalabalık temsilcilerinin bulunduğu da anlaşılmaktadır (Merçil, 2000: 51-57).

İlhanlılar zamanında, Türk ve Moğol boylarına ve orduya yazılan fermanların Türkçe olması da Türkçenin bir devlet dili olarak kullanıldığının kanıtıdır (Öksüz, 1995: 2).

Selçuklu devletinin yıkılmasıyla birlikte kurulan Anadolu Beylikleri Devri, doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devridir. Beylikler Devri Türkçesinin temel özelliklerinden biri Farsça ve Arapçaya karşı Türkçeyi daha etkin kılma mücadelesi olmuştur. Bu mücadele Oğuz ve Türkmen beylerinin rolleri ile gerçekleştirilebilmiştir. Selçuklu Devletinin Moğol baskısı ile zayıflamasıyla birlikte, buldukları bölgelerde kendi adlarıyla hüküm sürmeye başlayan Türkmen beylerinin Arap ve Acem kültürüne eskisi gibi itibar etmemeleri, milli geleneklerine verdikleri değer, ilim adamlarının gösterdikleri duyarlılık, Türk dili ve edebiyatı açısından da yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Anadolu beylerinin siyasi kargaşaların yoğun olduğu zamanlarda bile, ilim ve edebiyat hareketlerini teşvik etmeleri oldukça kayda değerdir (Korkmaz, 1995: 421). Beylikler Dönemi, tüm beyliklerin sadece mimari alanda değil, tüm süsleme sanatlarında da Türk geleneğinin taşıyıcılığını yapmış oldukları bir dönemdir. Fetihlerle ele geçirilen merkezler siyasi ve sosyal açıdan kentleşme olgusunu beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda kültürel yaşam, el sanatları, mimari gibi sanat dalları bilim alanına da yansımıştır (Durukan, 2014: 391).

Tarihin en güçlü istilalarından biri olan Moğol istilasının, Anadolu'da büyük sarsıntılara neden olmasının yanında, Anadolu'nun Türkleşmesine de önemli etkileri olmuştur. Bu dönemde büyük Türkmen kitleleri Moğol istilasının şiddetinden kurtulmak için Anadolu'ya gelmişlerdir. Bu büyük Türkmen hareketi sonucunda XIII. ve XIV. Asırlarda Batı Anadolu'da önemli ölçüde Türk nüfusu artmıştır (Turan, 1965: 214-216). Diğer taraftan, Moğol istilasının Anadolu'ya yüklenen ağır vergiler, Anadolu insanının maddi anlamda büyük sıkıntılar yaşanmasına yol açmıştır. Asayişin bozulduğu ve devlet otoritesinin yenilgiye uğradığı bu dönemde insanların yardımına vakıflar koşmuştur (Saylam, 2017: 61). Türk İslam devletlerinde olduğu gibi Anadolu'da kurulan Türk beyliklerinde de araziler, tımar ve ikta olarak devlet adamlarına, askerler ve memurlara hizmetlerinin karşılığı olarak tahsis edilmiş ve onlar da elde etmiş olduğu gelirler ile çok çeşitli vakıflar tesis etmişlerdir (Çelik, 2018: 10,11). Türk-İslam kültürünün yeni fethedilen yerlere yayılmasında ve İslam ülkeleri arasındaki kültür alışverişinde, vakıflarla beslenen tekkelerin büyük bir rolü olmuştur (Keleş&Akar, 2015: 15). Karamanoğulları döneminde yapılan Fakih Dede Türbesi (Doğan, 2009: 93), Akça Mescid (Diez, 1950: 10), Ulu Cami (Polat, 2011: 32; Bozkuş, 2008: 60) Emir Musa Bey Medresesi (Kuran, 1969: 211), Tol Medrese (Doğan&Fataha, 2011: 100), Hatuniye/Melek Hatun Medresesi (Doğan&Fatafa, 2011: 103; Bilget, 2010: 179-180), Zinciriye Medresesi (Kutlu, 2012: 199) gibi yapılar bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasına hizmet etmiş eserlerdir.

Anadolu Beyleri, kendi dönemlerinde bulunan ilim adamlarını, hâkim oldukları bölgelere davet ederek saraylarında ağırlıyor ve ilmî tartışmalara

zemin hazırlıyorlardı. Böyle yaparak hem kendileri bu tartışmalardan faydalanıyor hem de ilim adamlarının birbirleriyle tanışmalarına imkân sağlamış oluyorlardı (Koç, 2007:34). Bu imkânı sağlayan beyliklerin başında Germiyanogulları beyliği gelmekteydi. Farsça kökenli bir sözcük olan “Germiyan” Türk topluluklarından bir aşiretin ismi olarak kullanılmıştır. Germiyan aşiretinin ismi kaynaklarda çoğunlukla “Etrak-i Germiyan” (Germiyan Türkleri) veya “Türkan-i Germiyan” (Germiyan Türkleri) şeklinde adlandırılmaktadır. Türkler bu adı, Malatya çevresinde oturmuş oldukları aynı isimle bahsedilen bir yer adından almışlardır. Nitekim Anadolu Selçukluları zamanında, Malatya yöresi “Germiyan” ismiyle anılmaktadır (Koca, 2014: 719).

Anadolu’da ilmî faaliyetlere katkı sağlayan ilim adamları, çoğu zaman iki kaynaktan yararlanmışlardır. Bu kaynaklardan ilki, Mâverâünnehir, Horasan ve Harizm, ikincisi ise; İran, Mısır, Hicaz ve Suriye Bölgesi olmuştur (Ocak, 1986: 304). Anadolu’da beylikler ortaya çıktıktan sonra, Türkçe eserlerde önemli ölçüde artış oldu. Bu dönem şairleri eserlerini Türkçe verdikleri gibi eserlerinde Türkçe yazmanın öneminden de bahsetmişlerdir (Aslanapa, 1977: 93-94). Özellikle bu dönemde yetişen Gülşehrî, Âşık Paşa, Hoca Mes’ud, Yûsuf-ı Meddah gibi şair ve müellifler verdikleri eserlerle Türkçecilik hareketi başlatmışlardır (Akar, 2014: 609-616).

Germiyan Beyi Süleyman Şah (1361-1387) zamanında beylikteki ilim ve kültür faaliyetleri canlanmış ve bir Türkçe aşığı olan Süleyman Şah Türkçe eserler yazdırmak istemiştir. Ayrıca *Kâbus-nâme* ve *Merzuban-nâme*¹ gibi eserleri Türkçeye tercüme ettirmiştir (Yavuz, 1995: 168-169). Aynı zamanda Şeyhoğlu Mustafa dönemin büyük mesnevilerinden biri olan *Hurşidname*² (Hurşid-u Ferahşad) adlı eserini kaleme almıştır (Yavuz, 1995: 169). Germiyanlı sarayında yetişen ve döneminin önemli bir edebi şahsiyeti olan Şeyhi ise Türk mizah edebiyatının ilk eserlerinden biri olan “*Harnameyi*” ve klasik doğu hikâyesi “*Hüsrev-ü Şirin’i*” kaleme almıştır (Timurtaş, 2001: 474-479).

Germiyanogulları zamanında kurulduğu bilinen başlıca camileri şöyle sıralayabiliriz: Gediz Ulu Camii, Şuhut Ulu Camii, Sandıklı-Alamescit (Alacamescit) Köyü Camii, Tavşanlı Beyköy Dede Balı Camii, Tavşanlı Ulu Camii, Emet Ulu Camii, Kula Sugur Bey Camii, Denizli Alemşah (Kurşunlu) Camii, Kütahya Yukarı Kale Camii, Sandıklı Ulu Camii, Uşak Ulu Camii, Simav Babuk Bey (Ulu) Camii, Kütahya Kurşunlu Camii ve Kütahya İshak Fakih Camii. (Uysal, 2006: 383).

¹ Bknz; Şeyhoğlu Mustafa, *Merzuban-nâme Tercümesi*, (Haz. Zeynep Korkmaz), Ankara,1973.

² Bknz; Şeyhoğlu Mustafa, *Hurşid-nâme (Hurşid-u Ferahşad)*, (Haz. Hüseyin Ayan), Erzurum, 1979.

Germiyanoğulları Beyliği döneminde kurulan mescitler ise: Sandıklı Emirhisar Köyü Mescidi, Afyon Arasta Mescidi, Kütahya Analcı Mescidi, Kütahya Çatalçeşme Mescidi ve Yenice Köy Menzil Külliyesinin Mescidi (Uysal, 2006: 395). Ayrıca Germiyanoğulları döneminde Yakup Bey, külliye olarak medrese, imaret, mescid ve kütüphane yaptırmış, vakfı için, günümüze kadar gelen 3,30 metre boyunda ve 2,10 metre eninde büyük bir Türkçe taş vakfiye diktirmiştir. Yakup Bey Mescidi'nde şadırvan bulunması sebebiyle bu yapı halk arasında "Gök Şadırvan" diye anılmaktadır (Varlık, 2018: 60). Germiyan Beyliği Dönemi'nde Kütahya'da faaliyette olan dört medrese bulunmaktadır. Vâcidiye Medresesi (Koç, 2007: 70), Germiyanoğlu Yakup Bey Medresesi, Balabaniye Medresesi (Çiftçiöğlü, 2006: 164), İshak Fakih Medresesi (Özköse, 2003: 255).

Mimari eserlerin tarihçiler açısından bir önemi de inşa edildiği dönemde ve o coğrafyada yaşamış insanların belleğine yapılan seyahatler olarak değerlendirilebilmesidir. Buradan hareketle, Beylikler döneminde inşa edilen Eşrefoğlu Külliyesi'nin en önemli yapısını meydana getiren Eşrefoğlu Seyfettin Süleyman Bey Cami'nin hiçbir yerinde başka bir millete ait süs unsuruna yer verilmemesi, camiye inşa eden mimarın Türk terbiyesi, ilim ve irfanı çerçevesinde bir anlayışa sahip olduğunun bir delilidir (Akyurt, 1940: 112). Kümbet inşa etmenin İslami temellerinin tartışıldığı dönemde, Türklerin türbe inşa ettirmesi atalar kültürüne vermiş oldukları önemi göstermektedir. Eşrefoğlu Türbesi hem taş hem de çininin titizlikle kullanılmasına örnek teşkil etmesi açısından XIV. yüzyıl Beylikler döneminin zevk ve tarzının habercisi olarak kabul edilmektedir (Çaycı, 2008: 61).

Beylikler döneminde Türkçeye verilen önemin bir diğer örneğini İnançoğullarında görmekteyiz. İnançoğullarından Murat Aslan Bey döneminde Türkçe bir Fatıha tefsiri yazılmıştır (Yılmaz, 2010: 67). Ayrıca İnanç Bey'in oğlu olan Murad Arslan'ın, *Fatıha ve İhlas* surelerinin Türkçe tefsirlerini yaptırmayı, İslam'ın Türkler tarafından doğru anlaşılmasına yardımcı olurken, Türk dili ve kültürünün gelişimine de katkıda bulunmuştur. İnançoğulları Beyliği Türkçeyi bir ilim dili olarak kullanmışlardır. Beylerin adlarına yazılan Türkçe tefsirler bu dönemin en iyi örneklerini oluşturmaktadır (Koca, 1988: 213; Uzunçarşılı, 1988: 213).

Saruhanoğulları 1310-1313 tarihleri arasında Manisa'yı ele geçirdikten sonra bölgedeki güçlü Türkmen beyliklerinden biri haline gelmiştir. Özellikle deniz gazaları ve seferlerindeki başarıları İslam dünyasında önemli mevki kazanmalarını sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluş ve gelişmesinde görüldüğü gibi Saruhanoğulları Beyliği'nde de Gazıyan-ı Rum, Ahiyan-ı Rum ve Abdalan-ı Rum gibi toplulukların gazalarda buldukları görülmektedir (Şimşirgil, 2014: 791). Dini ve sosyal müesseselerin fazla oluşu, Selçuklular döneminden bu yana uygulanan şehri Türkleştirme ve İslamlaştırma

politikasının bir sonucudur. Saruhanoğulları Türkçenin kullanılmasına da büyük önem vermişlerdir. Yakub b. Devlethan'ın emriyle Nasıreddin Tusi tarafından on sekiz bölümden oluşan *Behname-i Şahi'nin* Türkçeye çevrilmesi önemli bir hizmettir (Şimşirgil, 2014: 792) Saruhan Beyleri diğer Anadolu Beyleri gibi Manisa'yı Türk-İslam şehri yapabilmek için çaba sarf etmişlerdir. Ayrıca meydana getirdikleri dini ve sosyal müesseseler ile Selçuklular döneminden bu yana uygulanan Türkleştirme-İslamlaştırma politikasını devam ettirmişlerdir. Gedik, 2004: 73). Ulu Camii, Yakup Çelebi Camii, Ali Bey Camii, Hacı İlyas Bey Mescidi, Girdeci Mescidi, Hâkî Baba Mescidi (Öney, 1989: 13; Yakut, 2018: 54; Gedik, 2004: 76; Acun, 1999: 70-82), gibi eserler bölgedeki en önemli Türk izleridir. Anadolu'da ilmi ve kültürel faaliyetlerde Türkçenin kullanılmasına önem veren bir diğer beylik de Aydınöğulları Beyliği'dir. Bu beylik zamanında ilim ve sanat adamları himaye edilerek çalışmalarını için uygun ortam oluşturulmuş, şehirlerin birçoğu kültürel açıdan önemli birer merkez haline gelmiş, Türkçeye yeni eserler kazandırılarak Türk dilinin gelişmesine de katkıda bulunulmuştur (Şentürk, 2014: 11).

Aydınöğullarında ilmi ve kültürel faaliyetleri başlatan Mehmed Bey'dir. Devrin bilgini İbn Melek'ten dersler alarak ilimle meşgul olmuştur. Devrin bilginlerinden Sa'lebinin peygamberler tarihini anlatan *Araisü'l-Mecalis* adlı Arapça eserini Mehmet bin Yusuf el-Çerkezi, *Kısass-ı Enbiya* adıyla Türkçeye tercüme etmiştir. (Koca, 2002: 157). Umur Bey döneminde ise Hint klasiklerinden olan *Kelile ve Dimne* ve *Süheyl'ü Nevbahar*³ ve İbn Baytar'ın Arapça eseri olan *Kitab-ı Tercüme-i Müfredat* Türkçe'ye çevrilmiştir. XIV. yy'ın en önemli şairlerinden olan Ahmedî, İsa Bey döneminde Ayasuluğ'a gelerek burada Arapça-Farsça bir sözlük olan *Mirkat-ül Edeb*'i yazmıştır (Ertuğrul, 1995: 31-32). Ahmedî'nin *İskender-nâme* adlı eseri, XIV. yüzyılda yazılan mesnevilerin ilki olmakla beraber bu türün en başarılı örneğidir (Kartal, 2010: 319). Aynı zamanda 1403 yılında Ahmedî, Selmân-ı Savecî'nin *Cemşîd-ü Hurşîd* adlı eserini Emir Süleyman'ın isteği üzerine Türkçeye tercüme etmiştir (Şentürk, 2014: 52). XIV. yüzyılda, Osmanlı döneminde yaşayan mesnevi yazarlarından asıl adı Fahrüddin Yakub b. Muhammed olan Fahrî, Aydınöğulları Beyliği'nde yetişmiş ve *Hüsrev-ü Şirin* adlı mesneviyi kaleme almıştır. Hüsrev-ü Şirin Anadolu'da yazılan ilk mesnevi olarak bilinmektedir (Şentürk& Kartal, 2006: 146). XIV. asırda yazılan diğer eserlerden biri de Kul Mesud'un Aydınöğlü Umur Bey (Tevhid, 1328: 865-872) adına Farsçadan Türkçeye tercüme ettiği Beydeba'nın önemli eseri olan *Kelile ve Dimne* adlı eserdir (Mengi, 2008: 98). Bu eser, o dönemin dil ve kültür unsurlarını taşıması bakımından önemli bir yere sahiptir. Kul Mesud, Arapça ve Farsça bilmesine rağmen çevirisinde oldukça sade bir dil kullanmıştır (Toska, 1989: 243). Aydınöğulları döneminde Birge, Ayasuluğ, Tire, Güzelhisar

³ Bknz: Mesud b.Ahmed, *Süheyl'ü Nevbahar*,(Haz. Cem Dilçin),Ankara 1991.

önemli ilim merkezi haline gelmiştir. Bu dönemde faaliyete başlayan İbn Melek Medresesi, Osmanlılar döneminde de önemini korumuştur (Şeker, 2013: 368).

Selçukluların kurdukları Türk tipi medreselerin en fazla gelişme gösterdiği bölge Anadolu'dur. İbn Melek Medresesi, Sultan Şâh Medresesi (Uslu, 2014: 33-38) bunun en iyi örnekleridir. Ayasuluğ (Selçuk) İsâ Bey Câmî'sindeki kitabelerde, Kur'an-ı Kerim ve hadislerden alınan metinleri içeren kûfî, makilî ve celî sülüs hatlar bulunmaktadır. Caminin en önemli özelliklerinden biri de beylikler dönemi mimarisinde nadir olarak görülen iki minareye sahip olmasıdır. (Uslu, 2014: 7-10)

Menteşe beyleri de bilime ve kültüre büyük önem göstermişlerdir. Milas, Muğla, Beçin ve Balat şehirlerinde eğitim veren bir medrese açmışlardır. Sadece bununla kalmayarak Türkçe'nin gelişmesi içinde faaliyetlerde bulunmuşlardır. Örneğin; İlyas Bey döneminde bir tıp kitabı Türkçeye tercüme edilmiştir. Bu tıp kitabı Şirvani'nin Mentеше Beyi İlyas Bey'e ithafen Arapça olarak yazdığı *İlyasiyye* adını taşımaktadır. Sonra yine İlyas Bey'in isteği üzerine Türkçeye çevrilmiştir. Muhammed bin Mahmud-ı Şirvani'nin göz hastalıklarını konu edinen *Mürşid* ismini taşıyan başka bir tıp kitabı daha bulunmaktadır. İlyasiyye gibi tıp alanında yazılan bu eser Mentеше Beyliği'nde teşekkür eden Klasik Türk Edebiyatı hakkında bilgiler vermektedir (Bayram, 2016: 416).

Menteşe Beyliği'nde ilim alanında sadece tercüme yapılmamış aynı zamanda çeşitli eserler de kaleme alınmıştır. Bunlardan biri XIII. yüzyılın ikinci çeyreğinde Milas'ta, Yahya İbn Halil'e yazılmış olan fütüvvetnamedir (Şeker, 2012: 412). Ahiliğin nizamnameleri olarak kabul edilen Fütüvvetnameler'in Türkçe olarak kaleme alınmaları ile ilgili ilk örneğin Mentешеoğulları bölgesinde görülmesi dikkat çekicidir. Bundan önce kaleme alınan Fütüvvetnameler Arapça ve Farsça olarak kaleme alınmıştır. Beylikler döneminde kurulan medreseler varlıklarını XVI. yüzyıla kadar devam ettirmişlerdir. XVI. yüzyılda Mentеше bölgesinde bulunan eğitim kurumları Anadolu'da önemli bir yere sahiptir. Anadolu'da yoğunluk bakımından bölgede en çok eğitim kurumu bulunan yer Mentеше Bölgesidir (Yiğit, 2016: 290). En iyi örnekleri de Peçin-Ahmet Gazi Medresesi, Peçin-İlyas Bey Medresesi'dir (Duran, 1995: 197-208).

Candaroğulları beyleri Süleyman Paşa'dan beri ilmi ve sosyal müesseselerle memleketlerini imar ettikleri gibi ilim ve sanat adamlarını da himaye ederek onlara Türkçe eserler yazdırmışlardır. Candaroğulları beyleri sadece ilmi ve kültürel faaliyetlerle yetinmeyerek aynı zamanda cami, medrese, imarethane, kütüphane ve kervansaray inşa etmişlerdir. Bu eserlerin çoğu İsmail Bey'e aittir. İsmail Bey, kaleme aldığı *Hulviyyat-ı Şahi* isimli eserini Türkçe olarak yazmıştır (Susoy, 2018: 115). Candaroğulları adına yazılmış eserlerden biri de Süleyman Paşa adına Mahmud-ı Şirazi tarafından yazılan ve Farsça bir tasavvuf eseri olan *İntihab-ı Süleymani'dir*. Ayrıca İsfendiyar Bey'in emriyle oğlu İbrahim

Bey'in okuması için *Cevahir-ü'l-Esdaf* isimli bir Kur'an-ı Kerim tefsiri de yazılmıştır (Uzunçarşılı, 1988: 143). Yine bu dönemde Hekim Hayreddin, İsfendiyar Bey'in oğlu Kasım Bey'e ithafen, dört tıp kitabından yararlanarak ve kendi çalışma notlarını da ilave ederek *Hulasatu't-Tıbb* adlı eserini oluşturmuştur (Akarsu&Yöndemli vd., 2011: 276). Kaynaklardaki bilgilere göre, Taş Mescid, Mevlevihane, Çankırı Darüşşifası, Cemaleddin Ferruh Türbesi, Karatekin Türbesi, Şeyh Paşa Zaviyesi, Şeyh Mehdi Zaviyesi, Ali Bey Camii, Hoca Hasan Köy Hanı, Devrez Köprüsü, Melek Hatun Zaviyesi, Ali Bey Camii, Basmıl Medresesi, Kasım Bey İmareti, Şeyh Salih Zaviyesi, Sultan Hatun Türbesi, Saray Köyü Kasım Bey Zaviyesi, Aşağı Hamam, Yukarı Hamam, Rüstem Çelebi Medresesi, Selçuklu ve Candaroğulları Beyliği dönemindeki imar faaliyetlerindedir (Bayhan& Salman vd., 2011: 172).

Anadolu Beylikleri yalnızca askeri faaliyetlerde bulunmakla kalmamış aynı zamanda devrin ilim adamlarının en önemli koruyucuları olmuşlardır. Çobanoğulları Beyliği'nde himaye edilen ilim adamlarından en tanınmış olanı Kutbeddin Şirazi'dir. Şirazi, Anadolu'nun birçok yerinde müderrislik ve kadılık görevlerinde bulunduktan sonra Kastamonu'ya gelerek Muzafferrüddin Yavlak Aslan'ın himayesine girmiştir. Şirazi, Yavlak Aslan adına *İhtiyarat-ı Muzafferi* adında bir astronomi kitabı yazmıştır. (Koca, 2014: 714). Yine H. 683/ M.1284-1285 tarihinde Muzafferrüddin Yavlak Aslan adına Muhammed b. Mahmud tarafından telif edilmiş *Fustatu'l-Adale fi Kavaidi's-Saltana* adlı bir Farsça eser vardır (Yücel, 1980: 50). *Fustatu'l-Adale*, XIII. yüzyıl Türkiye'sinin dini hayatında ortaya çıkan sapıklık ve çarpıklıkları göstermesi açısından oldukça önemlidir (Koca, 2014: 714).

Çobanoğlu Hüsameddin Bey de ilim adamlarına, şairlere, tasavvuf ehline son derece saygı göstererek onları himaye ederdi (Koca, 2014: 93). Yine Muzaffereddin Yavlak adına Hoylu Hasan b. Abdülmümin *Nüzhetü'l Küttab* adlı küçük bir inşa kitabı yazmıştır. Çobanoğulları beylerinden Mahmud Bey de ilim adamlarını korumuş, ilmi alanda teşvikler yapmıştır. Hasan b. Abdülmümin, *Kavaidü'r-Resail* adlı eserini Mahmud Bey'e ithaf etmiştir (Yücel, 1980: 51). Beylikler döneminde inşa edilen en görkemli yapı Taşköprü'deki Muzafferrüddin Yavlak Aslan Medresesi'dir. Aynı zamanda Kastamonu'da Atabey Cami ve Yılanlı Darüşşifası gibi eserler de inşa edilmiştir (Koca, 2014: 714). 1903 tarihli Kastamonu Vilâyet Salnâmesi'ne göre Muzaffereddin Gazi İnas (Kız) Mektebi, Taşköprü'deki önemli eğitim kurumlarının başında geliyordu. O tarihlerde bu medresede 70 kız çocuğu öğretim görmekteydi (Yakupoğlu, 2017: 60).

Çukurova, Türkmenlerin yaylak-kışlak hayatlarını devam ettirebilecekleri bir alandı. Buradaki yörük aşiretler, Orta Anadolu'ya giderek Türk kültürünün yayılmasına katkı sağlamışlardır. Ozanlar ve kopuzcular zafer zamanlarında eski Oğuz menkıbelerini, Dede Korkut hikâyelerini söylerlerdi. Çukurova'da

yüzlerce Karacaoğlan isimli âşık ve ozana rastlanmaktadır. Bu da Türk kültürünün bölgede oldukça kökleştiğinin göstergesi olmuştur. (Döğüş, 2017: 89).

Orta Asya Türk sanatında sade ve geometrik şekiller hâkimdir. Örneğin, Ramazanoğlu Halil Bey'in 1513 yılında inşasını başlattığı ve oğlu Piri Mehmed Paşa tarafından 1541 yılında tamamlanan Adana Ulu Camii Külliyesi ise Kuzey Afrika İslam sanatının yoğun olarak yansıtıldığı bir yapıdır. Külliye cami, medrese, türbe, Darü's-şifa, Darü'l-hadis, sıbyan mektebinden oluşmaktadır. (Küçükçaya, 2017: 485). Ramazanoğulları dönemine ait mimari eserler başta Adana olmak üzere Kızıldağ yaylası, Ceyhan ve Tarsus'ta bulunmaktadır. Adana'da Ramazanoğullarına ait en eski yapı 898/1493 yılında inşa edilen Akça Mescid'dir. 914/948- 1508/1541 yılında yapılan Ulu Camii, 955/ 1548 yılında yaptırılan Kemeraltı Cami, XVI. yüzyılın ortalarında inşa edilen Hasan Kethüda Cami, 1591-1595 yılında yapılan Tahtalı Cami ve 956/1549-50 yılında yaptırılan Çarşı Hamamı da Ramazanoğulları dönemine ait eserlerdir (Sümer, 1964: 445). 1525-1547 yılları arasındaki yaklaşık 20 yıllık sürede Adana'da nüfusun artması, mahalle sayısının 17'den 25'e yükselmesi Piri Paşa'nın imar faaliyetlerinin sonucudur (Ramazanoğlu, 2017: 562).

Dulkadiroğulları beyleri medenileşme hususunda önemli adımlar atmışlardır. Örneğin Alaüddeve Bozkurt Bey, büyük imar faaliyetlerinin yanında şeri ve örfi kurallardan meydana gelen Türkçe bir kanunname meydana getirerek, beyliğin idaresini hukuki bir temele dayandırmıştır (Koca, 2002: 253). Dulkadiroğulları Anadolu'nun Türkleşmesine yalnızca demografik bakımından değil içtimai eserler ile de katkıda bulunmuşlardır. Doğu, Güneydoğu, İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinin pek çok yerinde eserler yaptırmışlardır. Dulkadiroğulları başta Maraş, Elbistan olmak üzere Afşin, Adıyaman, Darende, Hasankale, Antep, Pınarbaşı, Kırşehir, Akdağ ve Gemerek'te pek çok medrese, cami türbe, kale, imaret, külliye inşa ettirmişlerdir (Karadeniz, 2018: 329). Hamidoğulları Beyliği döneminde de bu ilmi faaliyetler devam etmiş ve halk arasında Taş Medrese olarak anılan Dünder Bey Medresesi yaptırılmıştır. Medrese, Selçuklu mimarisinin tüm inceliklerini yansıtmaktadır. 635/1237'de II. Gıyaseddin Keyhüsrev tarafından yaptırılan han, Dünder Bey tarafından medreseye çevrilerek ilmi faaliyet veren önemli yapılardan biri haline gelmiştir (Erdem, 1934: 108). Dünder Bey Medresesi'nin müderrisi olan Muslihu'd-din Mustafa b. Muhammed'in *Mülk Suresi Tefsiri*, *Yasin Suresi Tefsiri*, ve *İhlas Suresi Tefsiri*'ni Türkçeye çevirdiği bilinir (Coşan, 1981: 102-109).

Beylikler bu ilmi ve kültürel faaliyetlerini uyguladıkları iskân politikaları ile de sağlamlaştırmışlardır. Türkmenler bir yandan Kastamonu, Sinop, Çankırı, Taşköprü, Boyabat, Koçhisar, Çerkeş, Araç, Tosya, Küre, Daday, Devrekâni, Kurşunlu, Kargı ve Kalecik gibi şehirlere yerleştirilirken bir yandan da

gayrimüslim halkın terk ettiği yerlere yeni köyler kurmak suretiyle kendilerine yurt açmışlardır. (Yakupoğlu, 2001: 56). Candaroğulları Beyliği döneminde Sinop'ta kurulan köyler genellikle Türkmenler tarafından iskân görmüş olup bu durum bölgede Türk örf ve adetlerinin kalıcı hale gelmesini sağlamıştır (Solak, 2017: 35).

Anadolu'nun kültürel yaşamında başlıca rolü bulunan zümrelerden biri de Yesevi dervişleridir. Yesevilik, sadece Orta Asya'nın Türk halkları için değil, bütün Türk dünyasının kültürel yapısında oldukça önemlidir (Köprülü, 2014: 193-194). Türkmenler bu bölgelere gelirken beraberlerinde şeyh ve dervişleri de getirmişlerdir. Bu dervişler Müslüman olmalarının yanı sıra eski Türk gelenek ve inançlarına oldukça bağlıydılar (Şahbaz, 2017: 51). XIII. asır Anadolu'sunun dinsel ve kültürel gelişiminde büyük rol oynamış olan tasavvuf, farklı akımlar ve tarikatlar aracılığıyla Beylikler Dönemi'nde de büyük bir etkiye sahip olmuştur. Bunların arasında hızla gelişen ve yayılan Mevlevilik tarikatı olmuştur. Mevlana'nın torunu Ulu Ârif Çelebi, Anadolu'da dolaşarak tekkeler açmış ve Anadolu beyliklerinin başındaki beylerle dostane ilişkiler kurarak Mevleviliğin yayılmasını sağlamıştır (Şentürk, 2014: 14). Mevlevilik hareketi Batı Anadolu'da Sünni İslam'ın özümsemesinde önemli bir etkidir.

Anadolu'nun fethiyle birlikte bir taraftan iskân hareketleri meydana gelirken, diğer taraftan ele geçirilen ya da yeni kurulan şehirlerde Selçuklu devlet adamları ve beyliklerin başında bulunan beyler tarafından çok sayıda medrese, vakıf, cami, mescid, çeşme vb. sosyal, kültürel ve mimari alanlardaki eserler meydana getirilmiştir. Böylece Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir rol oynamışlardır. Örneğin Dulkadiroğulları Beyliği buldukları konum itibarıyla Doğu'dan Türkiye Selçuklu Devleti'ne geçmek isteyen mutasavvıflar için bir durak olmuştur. Türkistan kökenli tarikatların şeyhleri Ahmet Yesevi'ye bağlı olup bunlar başlangıçta bağımsız hareket ederek kendi adları ile tarikatlar kurmuşlardır. Dede Garkın, Baba İlyas Horasani, Hacı Bektaş-ı Veli gibi mutasavvıflar Maraş ve bölgesi olmak üzere Anadolu'ya Türk tasavvuf kültürünü taşımışlardır. Aynı zamanda Bektaşilik, Halvetilik, Gülşenilik ve Bayramilik, topluma yön vermesi açısından, bu dönemin önemli tarikatlarından (Şahbaz, 2015: 127).

Sonuç

Anadolu Selçuklu Devleti'nin yıkılmasıyla birlikte başlayan Beylikler Devri, doğrudan Türkçeye dayalı yerli ve milli bir yazı diline geçiş devri olmuştur. Anadolu Beylikleri hem inşa ettikleri mimari eserler hem de bu mimari eserlerde kullanılan süsleme unsurları ile Türk geleneğinin Anadolu'da yerleşmesini sağlamışlardır. Beylikler döneminde meydana getirilen sanat ve edebiyat alanındaki eserlerde ise dönemin de bir özelliği olarak İran edebiyatının etkileri çok fazla hissedilmektedir. Beylikler Dönemi Türkçesinin temel

özelliklerinden biri de İran edebiyatının bu etkisini azaltarak, Farsça ve Arapçaya karşı Türkçeyi daha etkin kılma mücadelesi olmuştur. Bu mücadelede de Oğuz ve Türkmen beylerinin rolleri ile gerçekleştirilebilmiştir. Beylikler dönemi, beylerin ilmî çalışmaları desteklemeleri ve alimlere gösterdikleri saygı ve hürmet açısından önemli bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkçeye yeni eserler kazandırılarak Türk dilinin gelişmesine katkıda bulunulmuştur.

Beylikler dönemiyle birlikte Anadolu'da birçok tasavvufî akım ve zümre ortaya çıkmıştır. Bunlar; Yesevîlik, Sühvenderiyye, Kübreviyye, Mevlevîlik, Rifâiyye, Kazerûniyye gibi dinsel zümrelerdir. Anadolu'nun fethiyle birlikte bir taraftan iskân hareketleri meydana gelirken, diğer taraftan ele geçirilen ya da yeni kurulan şehirlerde, Selçuklu devlet adamları ve beyliklerin başında bulunan beyler tarafından birçok medrese, cami, mescid ve çeşme gibi sosyal, kültürel ve mimari alanlarda Türk-İslam eserleri meydana getirilmiştir. Bu imar faaliyetleri, Anadolu şehirlerinin gelişmesini sağlarken Anadolu'nun da Türkleşmesinde önemli rol oynamışlardır.

Kaynakça

Arıkan, M.&Yavuzcan, G. (2017). Egemenin Dili-Dilin Egemenliği: Beylikler Döneminde Eski Anadolu Türkçesinin Yazı Dili Olarak İhyası, *Journal Of Turkish Language and Literature* 3(1), ss.29.

<https://doi.org/10.20322/littera.341842>

Aslanapa, O. (1977). *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı (14. Yüzyıl)*, Devlet Kitapları.

Akar, A. (2014). *Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Dili, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*.

Akarsu, S.& Yöndemli, F.& Tırpan, A. (2011). Candaroğulları Beyliği Döneminde Tıp, Edit: Halil Çetin, *Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları.

Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri Yapıları*, TTK.

Ahmed, M. (1991). *Süheyl'ü Neobahar*, Haz.: Cem Dilçin, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Akyurt, Y. (1940). Beyşehir Kitabeleri ve Eşrefoğlu Camii ve Türbesi, *Türk Tarih Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, (4), Maarif Matbası, ss.112.

Bilget, E. (2010). *Karamanoğulları Beyliği Yapılarında Mimari Süsleme*, Hacettepe Üniversitesi, [Doktora tezi].

Bayram, Ö. (2012). *Menteşe Beyliği Sahasında Klasik Türk Edebiyatı*, TTK.

Bayhan, A.& Salman, F.& Çelik, A.& Eren, A. (2011). "Çobanoğulları-Candarogulları- Pervaneogulları, Selçuklu Ve Beylikler Devrinde Çankırı'daki İmar Faaliyetleri, Kuzey Anadolu'da Beylikler Dönemi Sempozyumu, Edit: Halil Çetin Çankırı Karatekin Üniversitesi Yayınları.

Bozkuş, M. A. (2008). *Türkiye Selçukluları Döneminde Karamanlılar*, Ankara Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Coşan, M. E. (1981). XV. Asır Türk Yazarlarından Muslihü'd-din, Hamidoğulları ve Hızır Bey, *Vakıflar Dergisi*, (13), ss.102-109.

Çaycı, A. (2008). *Eşrefoğlu Beyliği Dönemi Mimari Eserleri*, TTK.

Çiftçioğlu, İ. (2006). Germiyanogulları Dönemi Kütahya Medreseleri, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (15) Ağustos, ss.164.

Çelik, R. İ. (2014). Selçuklu Uç Kuvvetlerinin Kuruluş Süreci, *Selçuklu Tarihi Bilim ve Düşünce (Bildiriler)*, (Haz. M. Hülagü, A. Yuvalı, A. Aktan vd.), I. Uluslararası Selçuklu Sempozyumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, IV/A-2-1.6 Dizi-Sayı 1. ss. 269-278.

Çelik, R. İ. (2018). Ahi Evran Vakfı ve Vakfiyelerinin Sosyo-Kültürel Açından Değerlendirilmesi, *Vakıflar Dergisi*, C. 50, Ankara, ss. 9-22.

Doğan, N. Ş. & Fataha, E. B. (2011). Karamanoğulları Medreselerine Tarihsel Bir Yaklaşım: Ermenek Tol, Karaman Hatuniye/ Melek Hatun ve Niğde Ak Medreseleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Bahar (14), ss.100.

Durukan, A. (2014). Beylikler Dönemi Kültür Ortamından Bir Kesit, *International Periodical For The Languages*, 9(10), ss. 391.

Duran, R. (1995). Menteşe Beyliği Mimarisi, Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir, [Doktora Tezi].

Doğan, N. Ş. (2009). Karamanoğulları Dönemine Ait Bir Yapı: Konya Fakih Dede Türbesi, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), ss.93.

Dögüş, S. (2017). Türkmen Beyliklerinin Türk Kültürüne Katkıları, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, ss.78.

Diez, E. & Aslanapa, O. - Koman, M. M. (1950). *Karaman Devri Sanatı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Erdem, T. (1934). Eğirdir'de Dünder Bey Medresesi, *Ün Dergisi* I (7), ss.108.

Ertuğrul, S. K. (1995). Anadolu'da Aydınogulları Dönemi Mimarisi, İstanbul Üniversitesi, [Sanat Tarihi Doktora Tezi].

- Fehmi, A. (2001). Karamanoğulları, İslam Ansiklopedisi, ss.454.
- Gedik, Y. (2004). Saruhanoğulları Beyliğinin Kuruluşu ve Siyasi Teşekkülü, Fırat Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi]. 2004.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kartal, A. (2010). *Şiraz'dan İstanbul'a Türk-Fars Kültür Coğrafyası Üzerine Araştırmalar*, Kurtuba Kitap.
- Karadeniz, H. B. (2018). Dulkadirli Beyliğinin Türk Tarihi İçindeki Yeri ve Önemi, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*, Kültür Yayınları.
- Keleş, H. & Akar, S. (2015). XVI-XIX. Yüzyıl Karaman Vakıflarının Hizmet Alanları, *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(3), ss.15.
- Koca, S. (2014). Germiyanogulları, *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koca, S. (2014). "Çobanoğulları", *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koca, S. (2002). *Anadolu Türk Beylikleri*, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koca, S. (1988). Anadolu Türk Beylikleri, *Genel Türk Tarihi*, Yeni Türkiye Yayınları.
- Koç, M. (2007). Germiyanogulları Beyliğinde İlmî ve Kültürel Hayat, Dokuz Eylül Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].
- Korkmaz, Z. (1995). Anadolu Yazı Dilinin Tarihi Gelişmesinde Beylikler Devri Türkçesinin Yeri, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar/1*, TDK Yayınları, ss.421.
- Köprülü, M. F. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*, Alfa Yayınları.
- Kuran, A. (1969). Karamanlı Medreseleri, *Vakıflar Dergisi*, ss.211.
- Kutlu, İ. (2019). Aksaray Zinciriye Medresesi, *Dini Araştırmalar*, Temmuz - Aralık 15(41), ss.199.
- Küçükkaya, A. (2017). Ramazanoğulları Beyliği Mimarisinin Orijini, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*.
- Mengi, M. (2008). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi/Edebiyat Tarihi-Metinler*, Akçağ Yayınları.
- Merçil, E. (2000). Türkiye Selçukluları Devrinde Türkçeyi Resmi Dil Olmasını Kim Kabul Etti?, *Bellekten*, Nisan Cilt: LXIV(239), ss.51-57.
- Ocak, A. Y. (1986). Anadolu Selçukluları, Beylikler ve Osmanlı Dönemi Düşünce Tarihinin Bazı Meseleleri, *Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu*, DEÜ Yayınları.

Orhonlu, C. (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınevi.

Özkan, H. (2003). *Aydinoğulları Beyliği'nde İlmî Hayat*, Dokuz Eylül Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Öksüz, Y. Z. (1995). *Türkçenin Sadeleşme Tarihi*, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Özköse, K. (2003). Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufî Zümre ve Akımların Rolü, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Haziran (VII/I), ss.249-279.

Öney, G. (1989). *Beylikler Devri Sanatı XIV.- XV. Yüzyıl (1300-1453)*, TTK.

Polat, Ö. (2011). *Karamanoğulları Devrinde Aksaray Şehri*, Niğde Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Refik, A. (1989). *Anadolu'da Türk Aşiretler*, Enderun Kitabevi.

Ramazanoğlu, G. (2017). Piri Paşa'nın İmar Hizmetleri, Vakfiyesine Göre Piri Paşa'nın Mimari Eserleri, *Uluslararası Orta Anadolu ve Akdeniz Beylikleri Tarihi Kültürü ve Medeniyeti Sempozyumu- III Ramazanoğulları Beyliği*.

Saylam, A. İstemi. (2017). Vakfiyeler Işığında Anadolu Beylikleri Dönemi Vakıflarında Yemek Kültürü ve Sosyal Yardımlaşma ile İlgili Örnekler, *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, Aralık (1), ss.61.

Susoy, Ş. (2018). Tarihi Camisi ve Sufileri İle Küre-i Hadid (Demirli) Köyü, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), ss.115. <https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.446682>

Sümer, F. (1964). *Ramazanoğulları*, İslam Ansiklopedisi, MEB Yayınları.

Solak, E. (2017). *Candarogulları Beyliği Döneminde*, Sinop Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Şahbaz, M. (2017). XVI. Yüzyıl Anadolu'sunda Oğuz Boylarının Yerleştikleri Yerlerin Sancaklara Dağılımı, *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(3), ss.51.

Şahbaz, M. (2015). *XIV.-XVI. Yüzyılda Dulkadiroğulları Beyliğindeki Kültürel ve Mimari Unsurlar*, Erciyes Üniversitesi, [Doktora Tezi].

Şeker, M. (2012). *Menteşeoğullarının Türkçeciliği ve Burgazi Fütüvvetnamesi*, TTK.

Şeker, M. (2013). *Aydinoğullarının Kültür Hayatı ve Türkçeciliği*, Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Tarih Kültür ve Medeniyeti Sempozyumu –I, TTK.

Şeyhoğlu, M. (1979). *Hurşid-name (Hurşid-u Ferahşad)*, Haz: Hüseyin Ayan, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şeyhoğlu, M. (1973). *Merzuban-nâme Tercümesi*, Haz: Zeynep Korkmaz, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şimşirgil, A. (2014). *Saruhanoğulları Beyliği, Türkler, Yeni Türkiye Yayınları*.

Şentürk, F. (2014). *Aydinoğulları Beyliği'nde Edebi ve Kültürel Hayat, Osmangazi Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi]*.

Şentürk, A.& Kartal, A. (2006). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları.

Tevhid, A. (1328). *Bursa'da Umur Bey Camii Kitabesi*, *TOEM*, 3(14).

Tekindağ, Ş. (2001). "Karamanlılar", *İslam Ansiklopedisi*, ss.316-330.

Timurtaş, K. (2001). "Şeyhi", *İslam Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, ss.474-479.

Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Enderun Kitabevi.

Toska, Z. (1989). *Türk Edebiyatında Kelile ve Dimne Çevirileri ve Kul Mesûd Çevirisi I (İnceleme)*, İstanbul Üniversitesi, [Yayınlanmamış Doktora Tezi].

Turan, O. (1965). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara.

Turan, O. (2009). *XIII. Yüzyılda Orta ve Doğu Anadolu'dan Batı Anadolu'ya Göçler*, Selçuk Üniversitesi, [Doktora Tezi].

Turan, R. & Kırpık, G. (2012). *Selçuklu Dönemi Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat*, Ofset Matbaacılık.

Turgut, V. (2017). *Germiyanoğulları'nın Menşei, Vakıfları ve Batı Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi Üzerine*, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 3(5), ss.8.

Uslu, K. (2014). *Aydinoğulları Beyliğinde Güzel Sanatlar*, Kafkas Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Uysal, A. O. (2006). *Germiyanoğulları Beyliğinin Mimari Eserleri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal*, TTK.

Varlık, M. Ç. (1974). *Karamanoğulları Beyliği, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, Çağ Yayınları*.

Varlık, M. Ç. (2018). Germiyanoglu II. Yakup Bey'in Mescidi ve Türbesi, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1), ss.60.

Yavuz, N. (2010). *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yayın Dağıtım.

Yakut, S. (2018). Saruhanogulları Beyliği, Celal Bayar Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Yavuz, N. (2010). *Anadolu'da Beylikler Dönemi Siyasi Tarih ve Kültür*, Nobel Yayın Dağıtım.

Yakupoğlu, C. (2017). Kastamonu-Taşköprü'de Çobanoğlu Muzafferüddin Yavlak Aslan Medresesi ve Camii, *TAD*, 36(61), ss.60. https://doi.org/10.1501/Tarar_0000000657

Yakupoğlu, C. (2001). Candaroğulları Döneminde Kastamonu'da İçtimai ve İktisadi Hayat, I. Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri.

Yavuz, K. (1995). Germiyanoglularının Türk Kültür Hayatındaki Yeri, *İlmî Araştırmalar*, İlim Yayma Cemiyeti.

Yılmaz, M. (2010). *Ortaçağ'da Denizli (Selçuklu ve İnançoğulları Dönemi)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, [Yüksek Lisans Tezi].

Yiğit, A. (2016). XVI. Yüzyıl Menteşe Livası Vakıflarının Bölgenin İktisadi, Sosyal ve Kültürel Hayatı Üzerine Etkileri, *Menteşeoğulları Tarihi* (25-27 Nisan 2012 Nisan), TTK.

Yücel, Y. (1980). *XIII-XV Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi: Çobanoğulları, Candaroğulları Beylikleri*, TTK.